

UNIVERSITATEA BABEȘ-BOLYAI CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE STUDII EUROPENE
ȘCOALA DOCTORALĂ PARADIGMA EUROPEANĂ

TEZĂ DE DOCTORAT

**Actori non-statali în guvernarea regională. Implicații pentru o abordare Social-
Constructivistă a regionalismului**

rezumat

Conducător de doctorat

Conf. univ. habil. dr. Sergiu MIȘCOIU

Student-doctorand

Mihaela MECEA

2015

Cuprinsul tezei

Capitolul 1. Introducere. Motivația și obiectivele proiectului de cercetare

- 1.1. Motivație. O pledoarie pentru teorie
- 1.2. Scurtă prezentare a obiectivelor proiectului de cercetare
- 1.3. O prezentare a întrebărilor de cercetare
- 1.4. O scurtă trecere în revistă a cadrului teoretic
 - 1.4.1. O abordare Constructivistă a regionalismului
 - 1.4.2. Emergența și consolidarea actorilor non-statali în guvernarea regională
- 1.5. O prezentare a studiului de caz – structuri de guvernare regională în Comunitatea Est Africană
- 1.6. Structura tezei
- 1.7. Remarci despre potențialul impact al tezei

Capitolul 2. Aspecte metodologice și designul cercetării

- 2.1. Explicații privind designul cercetării
- 2.2. Stadiile documentării
- 2.3. Selectarea subiecților cercetării
- 2.4. O prezentare a structurii chestionarului
- 2.5. Intervievarea și evaluarea subiecților
- 2.6. Interpretarea informațiilor obținute din aplicarea chestionarului
- 2.7. Câteva observații despre limitările metodologiei de cercetare

Capitolul 3. Guvernarea regională – cadrul teoretic actual

- 3.1. Social-Constructivismul și guvernarea regională
 - 3.1.1. Despre regiuni și regionalism
 - 3.1.2. Ce fel de Constructivism?
 - 3.1.3. Despre sociologiile și culturile politicii internaționale
 - 3.1.4. Despre norme și legitimitate
- 3.2. Teoria Noului Regionalism (și Regionalismul Comparat)

Capitolul 4. Construcția guvernării regionale și agenții săi

- 4.1. Prezentarea studiului de caz (Comunitatea Est Africană)
 - 4.1.1. Profilul statelor membre

4.1.2. Inițierea, evoluția și transformarea Comunității Est Africane ca organizație regională interguvernamentală

4.1.3. Structura instituțională a Comunității Est Africane

4.2. Actorii și structurile din guvernanta regională

4.2.1. Despre guvernanta și guvernanta regională

4.2.2. Actorii și structurile din guvernanta regională

4.3. Construcția identității regionale și cultura regională

4.3.1. Construcția identității regionale și cultura regională în perioada pre-colonială, colonială și post-colonială

4.3.2. Construcția identității regionale și cultura regională în perioada post-independență și fondarea Comunității Est Africane

Capitolul 5. Actorii non-statali în guvernanta regională

5.1. Actori non-statali în afacerile globale. Oportunități, provocări și critici

5.2. Profilul actorilor non-statali în statele membre ale Comunității Est Africane

5.2.1. Problematici, oportunități și provocări ale societății civile în spațiul african

5.2.2. Cadrul legislativ și strategic de cooperare a Comunității Est Africane cu societatea civilă

5.3. Structuri de guvernanta regională formale – contribuții și influențe ale actorilor non-statali

5.4. Structuri de guvernanta regională non-formale – contribuții și influențe ale actorilor non-statali

Capitolul 6. Concluzii

6.1. Contribuții ale actorilor non-statali la guvernanta regională – un rezumat

6.2. Contribuții pentru dezvoltarea unui cadru teoretic pentru studierea guvernantei regionale

6.3. Limitări ale cercetării și dezvoltări viitoare

6.3.1. Limitări ale cercetării

6.3.2. Dezvoltări viitoare ale proiectului de cercetare

ANEXĂ

BIBLIOGRAFIE

Cuvinte-cheie: *Social-Constructivism, Teoria Noului Regionalism, guvernanta regională, actori non-statali, societatea civilă*

Introducere

Teza de doctorat intitulată *Actori non-statali în guvernanta regională. Implicații pentru o abordare Social-Constructivistă a regionalismului* reprezintă o lucrare de cercetare care explorează rolul, funcțiile și contribuțiile entităților non-guvernamentale în sfera afacerilor regionale, având ca obiectiv central aplicarea rezultatelor cercetării în cadrul unei perspective a teoriilor relațiilor internaționale asupra regionalismului.

Teza a fost realizată în cadrul unui program de studii doctorale, dar își găsește fundamentul, printre altele, în cercetări academice anterioare, de exemplu derulate la nivelul studiilor masterale; teza de față nu a fost proiectată ca o contribuție academică completă și definitivă pe tema subiectului abordat, ci mai degrabă ca stadiu în cadrul unei traiectorii academice pe termen lung, axată pe domenii de interes precum *Teorii ale relațiilor internaționale, Guvernanta globală și Organizații internaționale*. Drept urmare, rezultatele și concluziile tezei de față trebuie abordate și interpretate ca lansând potențiale noi direcții de cercetare academică.

Proiectul de cercetare vizează să obțină răspunsuri la următoarele întrebări:

1. Care este rolul actorilor non-statali în guvernanta regională?
2. Care sunt modalitățile de participare ale actorilor non-statali în guvernanta regională?
3. Cum contribuie actorii non-statali la crearea și modelarea structurilor de guvernanta regională?
4. Cum pot aceste informații despre activitatea actorilor non-statali să contribuie la dezvoltarea unui cadru teoretic pentru studierea guvernantei regionale?

Rezultatele evaluării implicării actorilor non-statali în structurile de guvernanta regională sunt luate în considerare drept elemente de referință pentru a contribui la dezvoltarea și consolidarea unui cadru teoretic de factură Social-Constructivistă a studiului regiunilor de pe glob, a regionalismului și a guvernantei regionale.

Interesul disciplinei academice *Teorii ale relațiilor internaționale* pentru sfera regionalismului, a construcției și dinamicii regiunilor se află în conexiune cu dezvoltarea rolului jucat de acestea în afacerile globale. Studiul regiunilor, văzute nu doar ca simple ansambluri de state, ci ca entități politice și actori autonomi în politica internațională, a primit tot mai multă atenție. Pentru cercetătorii teoriilor relațiilor internaționale, rolul și funcțiile regiunilor în cadrul sistemului internațional reprezintă o temă extrem de relevantă în încercarea de a înțelege dinamicile globale curente.

Cadrul teoretic

O abordare Social-Constructivistă a regionalismului

Ipoteza de cercetare pornește de la asumția că guvernarea regională reprezintă ansamblul de rețele formate din interesele comune ale statelor aflate într-o proximitate geografică (sau identitară), marcate de interconectări puternice ale societăților și definite de stabilirea unor reguli ori de implementarea unor politici comune. Acest proces este accelerat de structura curentă a sistemului internațional, care face ca aceste tendințe de congregare să devină tot mai puternice. O abordare din perspectiva teoriei sociale a procesului de regionalizare presupune o analiză a formării legăturilor de cooperare și a coeziunii între state, având la bază interesele comune, ținând cont totodată de identitatea actorilor și a structurii sistemului în cadrul căruia operează.

Abordarea teoretică a proiectului de cercetare este influențată de lucrările unor autori de factură Social-Constructivistă printre care Alexander Wendt, Michael Barnett și Martha Finnemore. Proiectul utilizează acest fundament teoretic pentru analiza structurilor de guvernare regională din aria care va servi drept studiu de caz, implicit în ceea ce privește abordarea problematicii actorilor non-statali care activează în cadrul acestor structuri.

Una dintre preocupările centrale ale acestui cadrul teoretic este înțelegerea motivațiilor și mecanismelor ce induc cooperarea și punerea în comun a capacităților decizionale ale statelor, inclusiv transferul acestora spre o autoritate supranațională. Răspunsuri au fost oferite în acest sens de către teoriile integrării, care au studiat cauzele și stimulii ce determină statele să adere la construcții regionale. Fie că au avansat ipoteza factorilor politici și de securitate, fie a celor

economici, ori au mizat pe ireversibilitatea integrării și a costurilor unei ieșiri dintr-o astfel de construcție, toate aceste teorii au mizat pe principiul alegerii raționale și a prevalenței aspectelor materiale.

O perspectivă Social-Constructivistă asupra integrării regionale și a emergenței structurilor de guvernare regională nu reduce semnificația și nu elimină vreunul dintre acești factori, nici nu își propune să invalideze teoriile precedente, ci își propune să se concentreze pe explicarea tendințelor dintr-un (micro)sistem la un moment dat, pe baza identităților și intereselor actorilor ce operează în ansamblul regional respectiv și a relației acestora cu structura sistemului.

Social-Constructivismul ca o teorie socială a politicii internaționale este preocupat de stat ca agent al afacerilor globale, însă oferă în egală măsură oportunități de a chestiona entități de natură diferită care activează în sistemul internațional, dar și de a reflecta asupra acestuia luând în considerare nu doar elemente precum puterea sau capacitățile, ci și cultura împărtășită, limbajul, experiențele istorice ori memoria colectivă.

Un instrument al acestui tip de analiză este receptarea instituțiilor internaționale drept construcții sociale, unde concepte precum stat, națiune, suveranitate, legitimitate sau putere nu comportă semnificații fixe, ci reprezintă subiectul unor alocări continue de sensuri și interpretări multiple. Examinarea modului prin care astfel de construcții primesc sens într-un anumit context al sistemului internațional reprezintă un element de interes pentru miza acestei cercetări. Provocarea pe care o ridică Social-Constructivismul teoriilor tradiționale constă în respingerea semnificațiilor prestabilite, adică a celor alocate dinaintea interacțiunii dintre actori. De aici derivă argumentul lui Alexander Wendt din „Teoria socială a politicii internaționale”, care prezintă sistemul internațional drept o construcție socială, întrucât acesta este format și se manifestă exclusiv într-un cadru interacțional, în care agenții și structurile se constituie reciproc.

Procesul de autodefinire pe care îl experimentează statele în timp ce interacționează cu alți actori și în timp ce construiesc asumții și expectanțe despre caracterul și comportamentul partnerilor din sistem ne conduce la înțelegerea faptului că identitatea acestora nu este prestabilă ori fixă, ci subiect al schimbărilor constante induse de interacțiunea permanentă și de redefinirea raportată la alți actori.

Întrucât integrarea regională pleacă de la premisa identificării intereselor comune drept fundament al definirii relațiilor de cooperare dintre state, Social-Constructivismul furnizează

studiului acestui fenomen un instrument util sub forma considerațiilor asupra formării intereselor colective.

Formarea intereselor statelor este concomitent o cauză și un efect al fluidității identității acestora. Pentru a-și ilustra argumentul, Alexander Wendt, în articolul său „Collective Identity Formation and the International State”, aduce exemplul rolului culturii în cadrul sistemului internațional (noțiunea de cultură având aici sensul de cunoaștere comună, idei și valori împărtășite) și al efectului acesteia asupra identităților prezumat fixe (de către teoriile raționaliste) ale statelor.

Explorând explicații pentru opțiunea spre cooperare a statelor (în acest context aplicat integrării și guvernancei regionale), Michael Barnett, într-un studiu asupra Social-Constructivismului, nu încearcă să elimine presupunerea că acestea ar opera cu interese și preferințe predefinite, ci oferă ca perspectivă alternativă asumția că alegerea rațională ca element al definirii intereselor statelor se află în strânsă legătură cu dominantă culturală a sistemului internațional dintr-un anumit moment.

Barnett susține că pentru cercetătorii teoriilor relațiilor internaționale concentrarea exclusivă asupra logicii consecințelor este contraproductivă, și că aceștia ar trebui să ia mai mult în calcul logica oportunităților. Acestea din urmă arată că un stat nu își definește interesele exclusiv prin maximizarea câștigurilor (fie acestea absolute ori relative), ci prin preocuparea de a-și asigura un comportament acceptabil pe scena internațională, care să îi asigure legitimitatea în raport cu ceilalți actori.

Alexander Wendt discută în „Teoria socială a politicii internaționale” despre culturile anarhiei, anume despre acele tipare de idei și valori dominante în sistemul internațional, care influențează și sunt modelate în egală măsură de actorii și structurile care populează sistemul. Wendt implică o maturizare a anarhiei în contextul internațional curent, pe care o descrie drept Lockeană cu elemente Kantiene, o observație de interes pentru modul în care procesul de integrare regională este interpretat.

Teoria Noului Regionalism are strânse legături ideatice și metodologice cu paradigma Regionalismului Comparativ și cu cea a Social-Constructivismului, și într-o anumită măsură cu Teoria Critică, în ceea ce privește studiul regiunilor. Noul Regionalism introduce o abordare mult mai fluidă și flexibilă a studiului regiunilor de pe glob, renunțând la asumția că acestea ar fi construcții statice cu evoluții unidimensionale în favoarea unei abordări mult mai dinamice –

regiunile sunt constant construite și de-construite, au tendințe alternante de integrare și fragmentare/ dezintegrarea, iar cercetătorii trebuie să fie alerți în privința acestor procese.

O altă observație desprinsă din această abordare, relevantă pentru proiectul de cercetare de față, este studierea gradului de *regionalitate* pe care îl experimentează un anumit spațiu, și care nu derivă automat dintr-un statut asumat politic, precum o organizație regională interguvernamentală. Potrivit lui Bjorn Hettne și Fredrik Soderbaum, în „Theorising the Rise of Regionness”, o regiune este construită și de-construită în funcție de capacitatea sa de a coagula și proiecta identități și interese comune. Ipoteza de lucru a tezei utilizează abordarea Noului Regionalism complementar celei Constructiviste, în special prin introducerea conceptului de *regionalitate* în analiza construcției culturii regionale.

Emergența și consolidarea actorilor non-statali în guvernarea regională

Atenția pentru studiul actorilor non-statali în politica globală este de factură relativ recentă, generând întrebări despre natura, caracterul și rolul jucătorilor din afacerile internaționale. Observația recurentă leagă emergența acestora de contextul actual al sistemului internațional, unul definit de un globalism accentuat, de permeabilitatea granițelor, de facilitatea accesului la informații și a comunicării, de interdependența crescută și de mobilitatea ridicată a actorilor și capabilităților din sistem.

Entitățile non-statale care atrag interesul cercetătorilor în relații internaționale sunt de diferite tipuri, joacă diverse roluri și exercită grade variabile de influență, dar ceea ce rămâne constant este imposibilitatea de a înțelege politica globală actuală în absența lor.

Categoriile de actori non-statali luate în considerare în acest proiect de cercetare includ elemente din societatea civilă, fie că sunt inițiative instituționalizate ori la nivel de *grass-root*, operând la nivel național, regional sau internațional.

Utilizarea teoriei sociale a politicii internaționale nu furnizează explicații relevante doar pentru tendințele din integrarea regională, ci și despre proliferarea actorilor non-statali, despre definirea relațiilor acestora cu statele, construirea interacțiunilor dintre aceștia pe baza tiparului agenție-structură, despre rolul culturii în procesul de integrare și despre modelarea identităților și intereselor lor prin prisma cunoașterii, experiențelor și memoriei comune.

Se întâmplă ca de multe ori studiul unei regiuni să fie asociat cu studiul unei anume organizații politice regionale. Însă gradul în care analiza organizației respective este de natură să ofere o imagine acurată și completă asupra realităților regionale variază, ceea ce indică faptul că studiul regionalismului ar trebui să nu se concentreze exclusiv asupra acestor elemente.

Pentru a realiza o înțelegere de profunzime a dinamicii regionale, este necesar ca cercetarea să ia în calcul și actori regionali care nu provin dintr-o structură instituțională formală. Guvernanța regională se realizează atât la nivel formal cât și la nivel non-formal, în cazul celui din urmă un rol central avându-l contribuția actorilor non-statali. Rețelele de guvernare formale și non-formale trebuie analizate concomitent pentru a genera o percepție corectă asupra proceselor regionale.

Studiul de caz

Pentru a servi drept studiu de caz au fost selectate o serie de entități non-guvernamentale active în sfera dezvoltării și ajutorului umanitar, care operează în statele membre ale Comunității Est-Africane, un principal factor al acestei alegeri fiind sursa de informații utile pentru scopul proiectului de cercetare pe care această regiune o poate furniza. Având în vedere profilul ne-tradițional al regionalismului de aici și organizației regionale studiate, date noi pot fi aduse în analiza activității actorilor non-statali, pornind de la experiența celor care operează în acest spațiu. Rezultatele cercetării pot astfel aduce contribuții interesante pentru paradigma Constructivistă a studiului regionalismului.

Guvernanța regională este construită în acest spațiu de pe alte premise decât în cazul regiunilor în care statele-națiune sunt mult mai puternic conturate, iar structurile sale sunt alcătuite din componente diferite și funcționează prin alte mecanisme.

Regiunea este marcată de economiile aflate în dezvoltare, cu perspectivă de creștere, cu demografia și resurse cu potențial la dispoziție, dar care funcționează în cadrul unor construcții statale adeseori fragile, ce prezintă unele tendințe centrifuge.

Experiența procesului de integrare regională nu a atins nivelul unor construcții similare ca urmare a unei insuficiente motivații politice și economice pentru a crea structuri organizaționale supranaționale. Integrarea regională este subdimensionată în această regiune comparativ cu alte spații de pe glob, dar prezintă un caracter individualizant.

Considerații despre metodologia cercetării

Pentru a răspunde întrebărilor de cercetare a fost utilizat un chestionar construit pe baza unor elemente-cheie identificate în cadrul teoretic al proiectului. Prin intervievarea mai multor tipuri de actori non-statali, studiul investighează percepția acestora asupra integrării și guvernancei regionale, asupra modului în care pot contribui la agenda regională, relaționarea lor raportat la evenimente și factori de natură să aibă un impact regional, dar și strategiile și acțiunile întreprinse de aceștia pentru a influența și modela guvernarea regională.

Scopul studiului este de a analiza activitatea și contribuția actorilor non-statali în structurile de guvernare formale (guvernamentale) și non-formale (societatea civilă). Cu alte cuvinte, urmărește să investigheze cum organizațiile non-guvernamentale locale și internaționale contribuie la crearea și consolidarea acestor structuri (prin standarde, norme, legislație, construcție instituțională etc.) în statele membre ale Comunității Est-Africane.

Chestionarul de cercetare a fost aplicat unui număr de 10 organizații non-guvernamentale active în regiunea Comunității Est-Africane.

Principalul criteriu pentru selectarea participanților la cercetare a fost dimensiunea lor internațională, ceea ce implica ca în afară de activitatea lor într-unul sau mai multe state membre ale Comunității Est-Africane, aceștia să fie angajați dincolo de strict mediul regiunii respective. Această *dimensiune internațională* poate fi reflectată prin faptul că centru operațional al organizației este localizat într-un stat din afara regiunii, faptul că organizația are parteneriate cu alte entități similare sau instituții din mediul internațional, prin faptul că este membră a unor rețele de cooperare internațională de profil, că primește finanțare externă sau că personalul său este format din angajați și voluntari selectați inclusiv din străinătate.

Un alt criteriu avut în vedere pentru selectarea participanților a fost ca activitatea derulată de aceștia să poată fi încrâșă în aria *dezvoltării și asistenței umanitare*. Comunitatea Est-Africană își asumă un profil de regionalism de dezvoltare, astfel că principalii factori care pun în mișcare procesul de integrare regională sunt conectați cu acest domeniu.

Câteva observații despre limitările metodologiei de cercetare

Limitările metodologiei și strategiilor de cercetare asumate pot fi raportate la dimensiunea bazei de investigație a studiului de caz, calcularea rezultatelor și viabilitatea informațiilor obținute pentru a furniza contribuții solide pentru obiectivele cercetării.

Deși nu promite să furnizeze o contribuție completă și definitivă despre rolul și impactul actorilor non-statali în structurile de guvernare regională, fie acestea formale sau non-formale, scopul tezei este de a identifica câteva elemente-cheie privind participarea entităților non-guvernamentale în cadrul acestui proces și de a le conecta cu agenda curentă a cercetărilor din relațiile internaționale cu privire la regionalism, în vederea integrării lor într-un cadru teoretic consolidat și viabil.

Rezultatele cercetării

Despre structurile și actorii angajați în guvernarea regională (cu aplicare în spațiul studiului de caz)

Structurile pot fi descrise drept condițiile sau recurențele din mediul în care operează actorii (adică din sistemul internațional), și care sunt cauzate și menținute prin comportamentul și acțiunile celor din urmă. Când aceste condiții sunt conservate pe termen lung, ele devin suficient înrădăcinate pentru a influența la rândul lor reacțiile și comportamentul actorilor, până când schimbări înregistrate de către aceștia conduc la alterarea sau dispariția lor (prin modificarea identităților și intereselor acestora ca urmare a interacțiunilor cu alți actori din sistem).

Anarhia reprezintă absența unei autorități centrale formale care este însărcinată cu funcția de a governa un anumit spațiu. Organizația studiată în cadrul acestei cercetări funcționează într-un mediu care nu este reglementat ori controlat, nici constrâns ori sancționat de către o altă formă de autoritate decât cea a statelor, iar manifestarea structurilor de guvernare și a proceselor asociate reflectă această condiție.

Suveranitatea apare drept caracterul independent, autonom al voinței statelor ce compun această structură de guvernare regională, cât și a acțiunilor întreprinse de către acestea. Având în vedere experiențele istorice ale statelor care compun această organizație regională, aderența la

suveranitate este mai pronunțată în cadrul procesului de socializare regională, inclusiv în demersurile de integrare, iar motivația pentru a delega din această suveranitate spre autorități supranaționale este mai puțin conturată.

Cultura este reprezentată de ideile și valorile împărtășite, ce conturează viziunea dominantă a cooperării dintre state ca și asupra integrării regionale, și care are un impact indiscutabil asupra evoluțiilor procesului într-o direcție ori alta.

Problematicile regionale însumează acele nevoi, insuficiențe, amenințări, riscuri și crize experimentate de către mai multe state dintr-o regiune, care comportă un grad ridicat al posibilității de propagare și care nu pot fi gestionate individual de către un stat. Acestea exercită o influență considerabilă asupra acțiunilor și dezvoltărilor din cadrul organizației regionale și pot avea un caracter fizic-natural, socio-economic ori cultural.

Actorii nu sunt doar acele entități care populează sistemul, ci reprezintă acei jucători care au un rol în avansarea, influențarea sau gestionarea proceselor de integrare și guvernare regională.

Guvernele. Atât timp cât statele își păstrează suveranitatea și nu decid să adere la federații politice regionale, guvernele rămân principalii artizani ai guvernării regionale.

Liderii politici. În cazul regiunilor cu o structură statală instituțională și administrativă fragilă sau puțin consolidată, și cu atât mai mult în cadrul culturilor politice paternaliste, influența individuală a liderilor politici este un element-cheie pentru a înțelege anumite dezvoltări și cursuri de acțiune din sfera afacerilor internaționale.

Marile puteri. Marile puteri continuă să joace un rol semnificativ în înțelegerea evoluțiilor regionale. Deși manifestarea influenței acestora nu mai are același caracter explicit, de implicare directă în viața politică internă (prin susținerea economică ori militară a unor facțiuni în scopul preluării puterii), actualmente ea îmbracă forma investițiilor, finanțărilor, legăturilor comerciale, asistenței pentru dezvoltare, educației etc. Crearea normelor regionale, a practicilor instituționale din sfera guvernării regionale sunt la rândul lor marcate de modelul ori emularea unor structuri similare ce emană de la acestea.

Societatea civilă. Un actor o tipologie foarte diversă, societatea civilă are un rol din ce în ce mai puternic conturat în guvernarea regională. Conceptul de societate civilă este abordat în cadrul tezei dintr-o perspectivă teoretică mai amplă.

Abordarea *interacțională* este preferată celei *asociaționale* în cadrul proiectului, comportând o serie de consecințe asupra construcției cercetării. Abordarea asociațională, cu rădăcini în tradiția liberală, se concentrează asupra designul instituțional al entităților non-guvernamentale formalizate, axându-se pe problematica participării, *advocacy*-ului și al raportării la instituțiile guvernamentale. Abordarea interacțională aduce complementar acestei prime perspective atenția acordată studiului grupurile ne-formalizate și chiar indivizilor care se implică în problematica comunitară și care vizează să influențeze dezvoltarea societăților lor într-o anumită direcție.

Activitatea acestor forme asociaționale trebuie să fie conștient derulată pe baza unui *fundament de principii bine determinate* (de către entitatea respectivă și acceptate la nivelul comunității) și să aibă în vedere *îndeplinirea unui set de obiective cu un impact direct asupra comunității*, altfel acestea nu pot fi considerate actori ai societății civile, ci simple forme de asociere privată.

La acestea se adaugă delimitarea față de stat, astfel că, în acest context, societatea civilă vine privită ca *forma de asociere voluntară, cetățenească, ce țintește să se implice și să contribuie în cadrul comunității, acționând complementar autorităților guvernamentale, și monitorizând activitatea acestora*.

În paragrafele următoare, o scurtă trecere în revistă a unor problematici recurente ale societății civile din studiul de caz.

Etnicism. Conservarea identității etnice și culturale nu este o strategie de natură să deterneze dezvoltarea comunităților, însă poate avea un impact negativ atunci când ajunge să împiedice interacțiunea și cooperarea dintre asociații și organizații din societatea civilă, care sunt constituite pe baza acestor identități particularizante.

Atomism. Acest fenomen este caracterizat de multiplicarea excesivă a asociațiilor și a altor forme de inițiativă civilă care operează în sfere similare, în spații marcate de fragmentare, inclusiv a resurselor.

Dependență. Dependența *materială* se manifestă prin încrederea exclusivă în sprijinul extern provenit fie de la guvern, fie de la donatorii internaționali. Dependența *psihologică* se manifestă prin perpetuarea comportamentului noilor inițiative civice de a apela constant la asistență și sprijin extern.

Izolare. Aceasta se referă la interacțiunea precară dintre diferitele categorii de actori ai societății civile, ceea ce împiedică consolidarea și operarea concertată a acesteia.

Comunitatea Est-Africană a abordat problematica relațiilor de cooperare cu societatea civilă în mai multe documente fundamentale și strategice ale organizației, precum planul de acțiune intitulat *EAC Strategic Plan: Community Development (2009-2014)*, care evidențiază importanța mobilizării societății civile în scopul îndeplinirii obiectivelor de dezvoltare, în principal prin implicarea acesteia în gestionarea unor probleme structurale.

Această strategie a fost urmată de un alt document programatic, *Adopted Consultative Dialogue Framework for the Private Sector, Civil Society and Other Interest Groups in the EAC Integration Process* (2012), ce este construit pe principiile enunțate în *Draft EAC Civil Society Mobilisation Strategy* din 2010.

Structuri de guvernare regională formală – contribuții și influențe ale actorilor non-statali

O structură de guvernare regională formală este înțeleasă drept o rețea de actori coordonați de o entitate instituțională care asumă rolul de lider în managementul afacerilor regionale. Acest tip de structură este agregată în jurul unei organizații interguvernamentale, precum Comunitatea Est-Africană. Funcțiile listate mai jos urmăresc rezultatele investigației studiului de caz, dar sunt tratate cu caracter generalizabil pentru a răspunde întrebărilor de cercetare.

1. Conștientizare. Un mijloc prin care societatea civilă se poate implica în afacerile regionale este acela de a aduce dezbateră mai aproape de cetățeni. Această funcție se realizează prin acțiunea acesteia ca un canal de mediere între instituțiile de guvernare regională, autoritățile naționale și grupurile locale, de exemplu prin punerea la dispoziție a unui cadru de întâlnire și dialog între părțile interesate cu privire la direcția și prioritățile procesului.

2. Facilitarea accesului la informații. Reprezentanții societății civile pot contribui nu doar la conștientizarea activității organizației ci și la prezentarea și diseminarea proiectelor de politici regionale, aducându-le în dezbateră publică. Acest demers constă în explicarea modului în care strategiile, programele și proiectele regionale au un impact asupra vieții lor, dar și despre cum pot contribui și amenda cursul procesului decizional.

3. Formularea și analiza politicilor. Reprezentanții societății civile pot fi participanți activi în avansarea integrării regionale prin exprimarea de puncte de vedere argumentate de expertiza de care dispun. Această formă de contribuție la stabilirea și implementarea politicilor organizaționale este încurajată de valorificarea rezultatelor acțiunilor întreprinse deja de aceștia într-un domeniu cu miză regională.

4. Dialog și consultare. Caracterul permanent al interacțiunilor dintre o organizație politică regională și mediul non-guvernamental este un element ce poate aduce coeziune și sustenabilitate procesului de integrare. Nu este doar o formă de furnizare continuă de expertiză, ci și o modalitate de a conferi legitimitate activității organizației.

5. Monitorizare și evaluare. Aceste funcții contribuie la asigurarea faptului că eforturile depuse în sensul pregătirii politicilor regionale cheie sunt bine exploatate, dar și instituțiile care le implementează pot beneficia de un suport și o evaluare constantă, complementar structurilor proprii.

Structuri de guvernare regională non-formale – contribuții și influențe ale actorilor non-statali

Acest tip de structuri au un tipar similar celor descrise anterior, cu observația că managementul afacerilor regionale se realizează dintr-o perspectivă *ne-oficială, ne-instituțională*. Ele pot avea un caracter *organizat, permanent*, ceea ce înseamnă că grupurile din societatea civilă decid să inițieze și să participe în astfel de rețele în mod conștient și asumând obiective bine definite. Aceste rețele iau forma unor platforme sau forumuri specializate, care se află în contact permanent și se întâlnesc regulat pentru a discuta probleme de interes.

Rețelele non-formale pot avea și un caracter *spontan, ne-intenționat*, fiind caracterizate de contacte sporadice și congregări de moment în jurul unor probleme presante, critice; impactul și semnificația lor în guvernarea regională este mai puțin studiat comparativ cu tipul precedent.

Repetând observația de la punctul anterior, funcțiile listate mai jos urmăresc rezultatele investigației studiului de caz, dar sunt tratate cu caracter generalizabil pentru a răspunde întrebărilor de cercetare.

1. Creatori de identitate. Gravitarea societății civile spre un centru de interes care afectează comunitatea în care operează la un moment dat este un proces care determină consolidarea legăturilor societare și generează un sentiment de apartenență.

În timp, acesta conduce la dezvoltarea identității comune a societăților vizate, ce generează la rândul său suport și legitimitate pentru reprezentanții săi și acțiunile întreprinse de aceștia în numele comunității în materie de integrare regională. Această funcție este complementară celei de „conștientizare”, înregistrată în cazul structurilor formale de guvernare, întrucât apare ca un sprijin pentru obiectivele de integrare. Ea poate fi realizată deliberat, atunci când rețele de organizații non-guvernamentale asumă să sprijine construcția regională lucrând în scopul consolidării identității comune.

Crearea ne-intențională de identitate nu conține această dimensiune a impactului regional asumat, dar se realizează în fapt prin efectele acțiunilor care au ca scop conștientizarea și gestionarea unor problematici ale spațiului respectiv și înțelegerea realităților din societățile apropiate. Acest tip de demers contribuie similar la dezvoltarea unui sentiment de apartenență comună și de necesitatea de a acționa concertat pentru a obține rezultatele dorite.

2. Antreprenori de norme. Această funcție presupune crearea, distribuirea și consolidarea unor valori și comportamente cu scopul de a genera tipare interacționale legitime și acceptabile pentru actorii din afacerile internaționale. Contextul recurent în care entitățile non-statale asumă o astfel de funcție și conduc la apariția normelor în sistemul internațional este deficitul de standarde care să reglementeze un anumit domeniu ori problematică din cadrul său.

3. Furnizori de guvernare. Preluarea rolului ce revine tradițional autorităților guvernamentale, atunci când aceste entități se substituie acțiunilor celor din urmă, apare în contextul incapacității instituțiilor politice de a răspunde nevoilor comunității, din diferite motive (precum amenințări de securitate, instabilitate și/ sau conflicte interne, lipsa resurselor ori a expertizei etc.). În experiența multor organizații non-guvernamentale această contribuție este receptată drept acțiune complementară celor guvernamentale, menținându-și în tot acest timp statutul ne-politic și derulând acțiunile din capacitatea lor de reprezentanți ai societății civile.

Funcția de furnizor ne-intențional de guvernare se aplică atunci când organizațiile non-guvernamentale nu vizează în fapt să se substituie rolului statului sau să ofere o alternativă la serviciile acestuia, deși aceasta se întâmplă în practică, întrucât autoritățile politice nu sunt doar

incapacitate să-și îndeplinească rolul, ci pot fi chiar dizolvate (de exemplu, în cazul unui conflict).

Privire de ansamblu asupra contribuțiilor actorilor non-statali în guvernarea regională

1. Artizani ai guvernării. A îndeplini funcția de creator sau artizan al guvernării se referă la faptul că actorii non-statali pot juca, în perioada inițierii unei forme de guvernare regională instituțională, un rol similar cu cel al statelor în organizarea și punerea în funcțiune a structurilor ce vor gestiona afacerile regionale.

2. Contributori la guvernare. Acest rol este asumat de către reprezentanții societății civile de obicei atunci când structurile instituționale de guvernare regională au fost realizate și funcționează la parametrii acceptabili. După ce au construit infrastructura necesară gestionării afacerilor regionale, autoritățile politice conștientizează relevanța și continuă să implice entitățile non-guvernamentale în dezvoltarea construcției regionale.

3. Furnizori de guvernare. Actorii non-statali aduc o componentă proprie, exclusivă în cadrul structurilor de guvernare atunci când asumă rolul de antreprenori de norme sau când ocupă statutul de lider în anumite problematici regionale. Pe lângă stabilirea unor standarde de comportament ori difuzarea de bune practici în cadrul sistemului internațional, aceste organizații pot lua asupra lor construirea și livrarea de politici și acțiuni regionale, substituindu-se rolului statelor ori al organizațiilor interguvernamentale.

Contribuții pentru dezvoltarea unui cadru teoretic Social-Constructivist al studiului regionalismului

1. Definirea și abordarea regiunilor. Definirea unei regiuni depinde de înrădăcinarea legăturilor identitare din interiorul spațiului respectiv și este un proces continuu, ce trebuie să își dovedească sustenabilitatea. După cum reiese și din rezultatele studiului de caz, construcția identității regionale se realizează pe fundamentul unor legături de proximitate istorică, demografică, cultură ori economică, însă procesul are în egală măsură o dimensiune conștientă, deliberată și asumată care este reflectată de actorii regionali atunci când își propun să ducă la

îndeplinire obiective comune. Acest demers de construcție a identității regionale este marcat în egală măsură de contribuția liderilor politici, a actorilor privați și societății civile.

2. Regionalismul de dezvoltare. Regionalismul este un proiect de arhitectură politică ce poate îmbrăca forme particularizante, care merită studiate individual pentru o înțelegere mai rafinată a procesului în ansamblu. Regionalismul de dezvoltare, forma specifică de proiect de integrare a Comunității Est-Africane, oferă exemplul că în ciuda unor linii de falie între societățile aparținând unui spațiu apropiat, congregarea lor în jurul unor obiective similare și punerea în comun a resurselor și capacităților în scopul atingerii acestora poate avea totuși loc.

3. Dinamica regiunilor. Regiunile trebuie privite înainte de toate drept construcții active, flexibile și adaptabile, care sunt modelate, transformate și care evoluează pe fondul interacțiunilor unei serii de factori interni și externi.

Luând în considerare rezultatele studiului de caz, se poate spune că nu este suficient să recunoaștem doar influența acestor factori asupra procesului de integrare regională și efectelor sale, ci este în egală măsură semnificativ să acordăm atenție modului de interacțiune și a proporțiilor de impact pentru a înțelege variațiile vitezei și profunzimii procesului. Această observație consolidează asumția Constructivistă a modelării reciproce între agenți și structuri.

4. Interacțiunea dintre structuri și actori. Particularitățile unor anumite tipuri de regionalism sau formule de integrare regională, dar și receptarea per ansamblu al acestor procese din politica internațională, pot fi mai bine înțelese luând în calcul această interacțiune, după cum reiese din rezultatele studiului de caz. Spre exemplu, tiparul variat al relaționării dintre structuri și actori poate explica reacțiile diferite ale unei construcții regionale față de altele de acest tip, ca efect al acelorași condiții din sistem.

5. Rolul culturii. Rolul acesteia în influențarea cursului formării identității regionale, a proceselor de integrare regională și a agregării structurilor de guvernare poate fi observat atât în termeni de forță cu impact extern cât și intern. Una dintre lecțiile-cheie ale acestui studiu de caz a fost aceea că evoluțiile globale trebuie mereu puse în relație cu experiențele locale. Desigur, în relațiile internaționale, urmărim să realizăm scheme teoretice de investigare cu aplicabilitate generală, dar, atunci când le utilizăm în practică, trebuie să luăm întotdeauna în calcul variabila *locală, particulară*.

6. Importanța studiilor de arie. Din nou, cadrele teoretice generalizabile reprezintă indiscutabil un demers valid de cercetare, însă acuratețea interpretărilor nu poate fi atinsă în

absența variabilei locale. Studiul de caz consolidează argumentul că teoriile relațiilor internaționale trebuie să aibă *conștiența locală*. Această observație este cu atât mai multă aplicabilă Constructivismului cu cât acesta presupune o abordare teoretică cu margini interpretative foarte fluide, și care este subiect constant al amendării pentru a putea genera rezultate valide.

Potențiale direcții viitoare de cercetare

Dinamica Marilor Puteri dincolo de logica Războiului Rece și impactul acesteia asupra regionalismului. Într-o abordare Constructivistă, semnificația conceptului „mari puteri” poate fi înțeleasă ca reprezentând acei actori din sistemul internațional care dețin capacitățile, voința și recunoașterea capacității de a influența și direcționa afacerile globale conform propriilor obiective. Configurarea și deconfigurarea marilor puteri rezidă, în logica Constructivistă, în achiziția, conservarea sau pierderea elementelor descrise anterior. Pe lângă aceasta, marile puteri nu trebuie reperate exclusiv printre state. Dintr-o perspectivă *softpower*, așa cum a fost introdusă de curentul Liberal, organizații influente pot juca deopotrivă acest rol. În plus, „puterea” celor „mari” nu derivă exclusiv din sfera militară ori economică, ci și din elementele culturale sau ideologice.

O rută interesant de exploarat, și care a fost menționată la un moment dat în cadrul tezei, este aceea care presupune investigarea modului în care noile mari puteri globale interacționează cu construcțiile regionale și le influențează direcția și cursul de dezvoltare.

Rolul leadershipului personal în regionalism. Leadershipul personal nu trebuie înțeles în termeni exclusiv politici în acest context, ci ca făcând referire la dimensiunea publică reprezentativă a unei personalități și la capacitatea sa de a influența și transforma societățile locale.

Spre exemplu, angajarea unui stat ori a unei regiuni spre deschiderea regimurilor politice și democratizare este însoțită de emergența unor personalități/ lideri cu influență asupra societății. Fie că provin din rândurile acesteia, sau din afară, fie că provin din societatea civilă ori mediul de afaceri, capacitatea lor de relaționa cu societățile respective și de a influența agenda publică, în acest caz în ceea ce privește raportarea la problematicile și la integrarea regională, merită studiată.

Alternative la guvernarea tradițională. Investigarea rolul actorilor non-statali în guvernanța regională și examinarea funcțiilor realizate de către aceștia în cadrul acestui proiect de cercetare aduc argumente pentru a reflecta la modalități adiționale și inovatoare de gestionare a afacerilor sociale. Pot standardizarea, reglementarea comportamentelor, difuzarea normelor de către organizațiile non-guvernamentale ori oferirea de servicii publice de către societatea civilă, de la nivel regional, fi replicate global și cu ce efecte, costuri și câștiguri? Poate societatea civilă deveni o soluție acolo unde guvernele tradiționale au eșuat și dacă da, cum se va prefigura această nouă ordine globală? reprezintă câteva exemple de potențiale întrebări de cercetare ce pot fi investigate pornind de la fundamentul acestei teze.

BIBLIOGRAFIE:

1. Acharya, Amitav (2007), “The Emerging Regional Architecture of World Politics” (Review) in *World Politics*, no. 4, vol. 59, 629-652.
2. Acharya, Amitav (2009), “Regional Worlds in a Post-hegemonic Era” in *Spirit Working Papers*, 1-13.
3. Acharya, Amitav (2012), “Comparative Regionalism: A Field Whose Time has Come” in *The International Spectator*, no. 1, vol. 47, 3-15.
4. Adler, Emanuel (1997), “Seizing the Middle Ground: Constructivism in World Politics” in *European Journal of International Relations*, no. 3, vol. 3, 319-363.
5. *Adopted Consultative Dialogue Framework for the Private Sector, Civil Society and Other Interest Groups in the EAC Integration Process (Adopted by Council, 2012)*, [http://eac.int/index.php?option=com_content&view=article&id=303-documents-and-publications&catid=34-body-text-area], 5 July 2014.
6. Afigbo, A. E. (1987), “Les repercussions sociales de la domination coloniale: les nouvelles structures sociales”, in Boahen, Albert Adu (ed.), *Histoire generale de l’Afrique (vol. 7). L’Afrique sous domination coloniale 1880-1935*, Paris: Unesco.
7. Anheier, Helmut; Hawkes, Amber (2008), “Accountability in a Globalizing World: International Non-Governmental Organizations and Foundations”, in *Global Civil Society 2007/2008. Communicative Power and Democracy*, London: Sage.
8. Araia, G. (2003), “Africa in the Global Economy: Aid, Debt, and Development”, in Smith, Malinda S. (ed.), *Globalising Africa*, Asmara: Africa World Press.
9. Ayres, Jeffrey M. (2003), “Global Civil Society and International Protest: No Swan Song Yet for the State”, in Laxer, Gordon; Halperin, Sandra (ed.), *Global Civil Society and Its Limits*, Basingstoke: Palgrave.
10. Atwood, Brian J.; McPherson, Peter; Natsios, Andrew (2008), “Arrested Development: Making Foreign Aid a More Effective Tool” in *Foreign Affairs*, no. 6, vol. 87, 123-132, [<http://www.jstor.org/stable/20699376>], 6 June 2014.
11. Austen, Ralph A. (1971), “Pattern of development in nineteenth-century East Africa” in *African Historical Studies*, no. 3, vol. 4, 645-657, [<http://www.jstor.org/stable/216534>], 11 November 2013.

12. Bach, Daniel C. (2003), "New Regionalism as an Alias: Regionalisation through Trans-State Networks", in Grant, Andrew J., Soderbaum, Fredrik (ed.), *The New Regionalism in Africa*, Ashgate: Aldershot.
13. Barnett, Michael (2008), "Social Constructivism", in Baylis, John; Smith, Steve; Owens, Patricia (ed.), *The Globalization of World Politics*, Oxford: Oxford University Press.
14. Barnett, Michael; Duvall, Raymond (2002), "Power in Global Governance", in Barnett, Michael; Duvall, Raymond (ed.), *Power in Global Governance*, Cambridge: Cambridge University Press.
15. Beck, Ulrich (2000), *What is Globalisation?*, Cambridge: Polity Press.
16. Beck, Ulrich (2006), *Cosmopolitan Vision*, Cambridge: Polity Press.
17. Best, Edward; Christiansen, Thomas (2008), "Regionalism in international affairs", in Baylis, John; Smith, Steve; Owens, Patricia (ed.), *The Globalization of World Politics*, Oxford: Oxford University Press.
18. Boas, Morten (2001), "Regions and regionalisation: A heretic's view", in *Discussion Paper 11 – Regionalism and Regional Integration in Africa. A Debate of Current Aspects and Issues*, Uppsala: Nordiska Afrikainstitutet.
19. Boas, Morten (2003), "Weak States, Strong Regimes: Towards a Real Political Economy of African Regionalisation", in Grant, Andrew J.; Soderbaum, Fredrik (ed.), *The New Regionalism in Africa*, Ashgate: Aldershot.
20. Bornstein, Lisa; Munro, William (2003), "Agency, Space, and Power: The Geometries of Postcolonial Development", in Smith, Malinda S. (ed.), *Globalising Africa*, Asmara: Africa World Press.
21. Borzel, Tanja A. (2011), "Comparative Regionalism. A New Research Agenda" in *KFG Working Paper*, no. 28, 3-37.
22. Braga, Carlos Primo (1995-1996), "Comments on the Proliferation of Regional Integration Arrangements" in *Law and Policy in International Business*, vol. 27, 963-968, [http://www.heinonline.org.ezproxy.library.qmul.ac.uk/HOL/LuceneSearch?terms=east+africa+regionalism&collection=journals&searchtype=advanced&other_cols=yes&submit=Go&x=10&y=14], 23 March 2013.
23. Brown, Stephen (2003), "Deteriorating Human Security in Kenya: Domestic, Regional and Global Dimensions", in Grant, Andrew J.; Soderbaum, Fredrik (ed.), *The New Regionalism in Africa*, Ashgate: Aldershot.
24. Bull, Hedley (1998), *Societatea anarhică. Un studiu asupra ordinii în politica mondială*, Chişinău: Ştiinţa.

25. Burton, Andrew; Jennings, Michael (2007), "Introduction: The Emperor's New Clothes? Continuities in Governance in Late Colonial and Early Postcolonial East Africa", in *The International Journal of African Historical Studies*, no. 1, vol. 40 (Continuities in Governance in Late Colonial and Early Postcolonial East Africa), 1-25, [<http://www.jstor.org/stable/40034788>], 11 November 2013.
26. Buzan, Barry; Little, Richard (2009), *Sistemele internaționale în istoria lumii*, Iași: Polirom.
27. Colas, Alejandro (2002), *International Civil Society. Social Movements in World Politics*, Cambridge: Polity Press.
28. Colas, Alejandro (2005), "Global Civil Society: Analytical Category or Normative Concept?", in Baker, Gideon; Chandler, David (ed.), *Global Civil Society. Contested Futures*, London: Routledge.
29. Chandhoke, Neera (2002), "The Limits of Global Civil Society", in *Global Civil Society 2002*, Oxford: Oxford University Press.
30. Dahl, Robert A. (2002), "Can International Organizations be Democratic?", in Held, David; McGrew, Anthony (ed.), *The Global Transformations Reader*, Cambridge: Polity Press.
31. *Draft EAC Civil Society Mobilisation Strategy (2010)*, [http://eac.int/index.php?option=com_content&view=article&id=303-documents-and-publications&catid=34-body-text-area], 5 July 2014.
32. Dunne, Tim (2007), "The English School", in Dunne, Tim; Kurki, Milja; Smith, Steve (ed.), *International Relations Theories*, Oxford: Oxford University Press.
33. Dunne, Tim; Hansen, Lene; Wight, Colin (2013), "The end of International Relations theory?", in *European Journal of International Relations*, no. 3, vol. 19, 405-425, [<http://ejt.sagepub.com/content/19/3/405>], 18 July 2014.
34. Eckert, Andreas (2007), "Useful Instruments of Participation? Local Government and Cooperatives in Tanzania, 1940s to 1970s" in *The International Journal of African Historical Studies*, no. 1, vol. 40 (Continuities in Governance in Late Colonial and Early Postcolonial East Africa), 97-118, [<http://www.jstor.org/stable/40034792>], 11 November 2013.
35. Emerson, Rupert (1962), *From empire to nation: the rise to self-assertion of Asian and African people*, Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
36. Fage, John D. (1997), *A history of Africa*, London and New York: Routledge.

37. Falk, Richard (2005), "The changing role of civil society", in Baker, Gideon; Chandler, David (ed.), *Global Civil Society. Contested Futures*, London: Routledge.
38. Fawcett, Louise (2004), "Exploring Regional Domains: A Comparative History of Regionalism" in *International Affairs*, no. 3, vol. 80, 429-446, [<http://www.jstor.org/stable/3569018>], 12 January 2013.
39. Fawn, Rick (2009), "Regions and their study: wherefrom, what for and whereto?", *Review of International Studies*, vol. 35 S1, 5-34, [http://journals.cambridge.org/abstract_S0260210509008419], 12 January 2013.
40. Ferguson, James (2006), *Global Shadows. Africa and the Neoliberal World Order*, Durham – London: Duke University Press.
41. Fierke, Karin M. (2007), "Constructivism", in Dunne, Tim; Kurki, Milja; Smith, Steve (ed.), *International Relations Theories*, Oxford: Oxford University Press.
42. Finnemore, Martha; Sikkink, Kathryn (2001), "Taking Stock: The Constructivist Research Program in International Relations and Comparative Politics" in *Annual Review of Political Science*, vol. 4, 391-416.
43. Fitzke, Susan (1999), "The Treaty for East African Co-operation: Can East Africa Successfully Revive One of Africa's Most Infamous Economic Groupings?" in *Minnesota Journal of Global Trade*, vol. 8, 127-160, [http://www.heinonline.org.ezproxy.library.qmul.ac.uk/HOL/Page?handle=hein.journals/mjgt8&div=9&collection=journals&set_as_cursor=4&men_tab=srchresults&terms=east|african|community|eac&type=matchall], 23 March 2013.
44. Gibbon, Peter; Ponte, Stefano (2005), *Trading Down. Africa, Value Chains, and the Global Economy*, Philadelphia: Temple University Press.
45. Gilpin, Robert (2000), *The Challenge of Global Capitalism. The World Economy in the 21st Century*, Princeton: Princeton University Press.
46. Gilroy, Paul (2004), "A New Cosmopolitanism" in *Interventions*, vol. 7(3), 287-292, [<http://dx.doi.org/10.1080/13698010500268049>], 19 June 2010.
47. Grant, Andrew J.; Soderbaum, Fredrik (2003), "Introduction: The New Regionalism in Africa", in Grant, Andrew J.; Soderbaum, Fredrik. (ed.), *The New Regionalism in Africa*, Ashgate: Aldershot.
48. Grant, Andrew J.; Mitchell, Matthew I.; Nyame, Frank K. (2011), "New Regionalisms, Micro-Regionalisms, and the Migration-Conflict Nexus: Evidence from Natural Resource Sectors in West Africa", in Shaw, Timothy M.; Grant, Andrew J.; Cornelissen, Scarlett (ed.), *The Ashgate Research Companion to Regionalisms*, Aldershot: Ashgate.

49. Grant, Andrew J.; Tiekou, Thomas Kwasi (2011), "New Regionalisms and the African Union: Reflections on the Rise of Africrats, Regional Economic Integration, and Inter-Regional Relations", in McKercher, Brian J. C. (ed.), *Routledge Handbook of Diplomacy and Statecraft*, London: Routledge.
50. Gray, David E. (2014), *Doing Research in the Real World*, London: SAGE Publications.
51. Grieco, Joseph M. (1995), "The Maastricht Treaty, Economic and Monetary Union and the Neo-Realist Research Program" in *Review of International Studies*, no. 1, vol. 21, 21-40.
52. Hamilton, Lawrence (2003), "Civil Society: Critique and Alternative", in Laxer, Gordon; Halperin, Sandra (ed.), *Global Civil Society and Its Limits*, Basingstoke: Palgrave.
53. Harman, Sophie; Brown, William (2013), "In from the Margins? The Changing Place of Africa in International Relations" in *International Affairs*, no. 1, vol. 89, 69-87.
54. Held, David; McGrew, Anthony; Goldblatt, David; Perraton, Jonathan (ed.) (2001), *Global Transformations. Politics, Economics and Culture*, Cambridge: Polity.
55. Held, David (2002), "Cosmopolitanism: Taming Globalization", in Held, David; McGrew, Anthony (ed.), *The Global Transformations Reader*, Cambridge: Polity Press.
56. Hettne, Bjorn; Soderbaum, Fredrik (2000), "Theorising the Rise of Regionness" in *New Political Economy*, no. 3, vol. 5, 457-73.
57. Hocking, Brian (2004), "Regionalism: An International Relations Perspective", in Keating, Michael; Loughlin, John (ed.), *The Political Economy of Regionalism*, London, New York: Routledge.
58. Hopgood, Stephen (2000), "Reading the Small Print in Global Civil Society: The Inexorable Hegemony of the Liberal Self" in *Millennium: Journal of International Studies*, no. 1, vol. 29, 1-25, [<http://dx.doi.org/10.1177/03058298000290010601>], 30 June 2010.
59. Hoppers, Catherine A. O. (2003), "Indigenous Knowledge, the African Renaissance, and the Integration of Knowledge Systems", in Smith, Malinda S. (ed.), *Globalising Africa*, Asmara: Africa World Press.
60. Hurrell, Andrew (1995), "Explaining the Resurgence of Regionalism in World Politics" in *Review of International Studies*, no. 4, vol. 21, 331-358.
61. Hutchful, Eboe (1995-1996), "The Civil Society Debate in Africa" in *International Journal*, no. 1, vol. 51 (Africa's Prospects), 54-77, [<http://www.jstor.org/stable/40203751>], 4 March 2014.

62. Igoe, Jim (2006), "Becoming Indigenous Peoples: Difference, Inequality, and the Globalization of East African Identity Politics" in *African Affairs*, no. 420, vol. 105, 399-420, [<http://www.jstor.org/stable/3876809>], 4 March 2014.
63. Jarso, James Forole (2011), "The East African Community and the Climate Change Agenda: An Inventory of the Progress, Hurdles, and Prospects" in *Sustainable Development and Policy*, vol. 12, 19-24, [http://www.heinonline.org.ezproxy.library.qmul.ac.uk/HOL/Page?handle=hein.journals/sdlp12&div=26&collection=journals&set_as_cursor=1&men_tab=srchresults&terms=east|african|community|eac&type=matchall], 23 March 2013.
64. Jennings, Michael (2007), "A *Very Real War*: Popular Participation in Development in Tanzania During the 1950s & 1960s" in *The International Journal of African Historical Studies*, no. 1, vol. 40 (Continuities in Governance in Late Colonial and Early Postcolonial East Africa), 71-95, [<http://www.jstor.org/stable/40034791>], 11 November 2013.
65. Josselin, Daphne; Wallace, William (2001), "Non-State Actors in World Politics: A Framework", in Josselin, Daphne; Wallace, William (ed.), *Non-State Actors in World Politics*, Basingstoke: Palgrave.
66. July, Robert William (1992), *A history of the African people*, Prospect Heights, Illinois: Waveland Press.
67. Kaahwa, Wilbert T. K. (1999), "The Treaty for the Establishment of the New East African Community: An Overview" in *African Year Book of International Law*, vol. 7, 62-84, [http://www.heinonline.org.ezproxy.library.qmul.ac.uk/HOL/Page?handle=hein.intyb/afrcnyb0007&div=6&collection=intyb&set_as_cursor=26&men_tab=srchresults&terms=east|african|community|eac&type=matchall], 23 March 2013.
68. Kaldor, Mary (2002), "Global Civil Society", in Held David; McGrew, Anthony (ed.), *The Global Transformations Reader*, Cambridge: Polity Press.
69. Kaldor, Mary; Kostovicova, Denisa (2008), "Global Civil Society and Illiberal Regimes", in *Global Civil Society 2007/2008. Communicative Power and Democracy*, London: Sage.
70. Kaniki, M. H. Y. (1987), "L'economie coloniale: les anciennes zones britanniques", in Boahen, Albert Adu (ed.), *Histoire generale de l'Afrique (vol. 7). L'Afrique sous domination coloniale 1880-1935*, Paris: Unesco.
71. Karns, Margaret P.; Mingst, Karen A. (2004), *International Organizations. The Politics and Processes of Global Governance*, Boulder: Lynne Rienner Publishers.
72. Koenig-Archibugi, Mathias (2004), "Mapping Global Governance", in Held, David; McGrew, Anthony (ed.), *Governing Globalization. Power, Authority and Global Governance* (Cambridge: Polity Press, 2004).

73. Krahmman, Elke (2003), "National, Regional, and Global Governance: One Phenomenon or Many?" in *Global Governance*, no. 3, vol. 9, 323-346.
74. Kratochwil, Friedrich (2000), "Constructing a New Orthodoxy? Wendt's „Social Theory of International Relations" and the Constructivist Challenge" in *Millennium*, no. 1, vol. 29, 73-101, [<http://mil.sagepub.com/content/29/1/73.citation>], 2 July 2012.
75. Lake, David A. (2013), "Theory is dead, long live theory: the end of the Great Debates and the rise of eclecticism in International Relations" in *European Journal of International Relations*, no. 3, vol. 19, 567-587, [<http://ejt.sagepub.com/content/19/3/567>], 18 July 2014.
76. Lipschutz, Ronnie D. (2005), "Global civil society and global governmentality", in Baker, Gideon; Chandler, David (ed.), *Global Civil Society. Contested Future*, London: Routledge.
77. Little, Richard (2008), "International Regimes", in Baylis, John; Smith, Steve; Owens, Patricia (ed.), *The Globalization of World Politics*, Oxford: Oxford University Press.
78. Luke, David Fashole (1986), "Regionalism in Africa: a short study of the record" in *International Journal*, vol. XL.1, 851-868, [http://www.heinonline.org.ezproxy.library.qmul.ac.uk/HOL/Page?handle=hein.journals/intj41&div=49&collection=journals&set_as_cursor=4&men_tab=srchresults&terms=africa|regionalism&type=matchall], 23 March 2013.
79. Makumbe, John M. (1998), "Is There a Civil Society in Africa?" in *International Affairs*, no. 2, vol. 74, 305-317, [<http://www.jstor.org/stable/2623903>], 4 March 2014.
80. Mander, Harsh; Xaxa, Virginius; Lingam, Lakshmi; Bhide, Amita (2009), "Poverty Discourses and Global Civil Society" in *Global Civil Society 2009. Poverty and Activism*, London: Sage.
81. Martel, Luke (2009), "Global Inequality, Human Rights and Power: A Critique of Ulrich Beck's Cosmopolitanism" in *Critical Sociology*, vol. 35(2), 253-272, [<http://crs.sagepub.com/cgi/content/abstract/35/2/253>], 21 June 2010.
82. Martin, Lisa L. (2007), "Neoliberalism", in Dunne, Tim; Kurki, Milja; Smith, Steve (ed.), *International Relations Theories*, Oxford: Oxford University Press.
83. Mazrui, Ali A. (2003), "Globalising Africa and the Commonwealth: Four Ethical Revolutions", in Smith, Malinda S. (ed.), *Globalising Africa*, Asmara: Africa World Press.
84. Mearsheimer, John J. (1994-1995), "The False Promise of International Institutions", in *International Security*, vol. 19 (3), 5-49, [<http://www.jstor.org/stable/2539078>], 13 January 2013.

85. Mearsheimer, John J.; Walt, Stephen M. (2013), "Leaving theory behind: Why simplistic hypothesis testing is bad for International Relations" in *European Journal of International Relations*, no. 3, vol. 19, 427-457, [<http://ejt.sagepub.com/content/19/3/427>], 18 July 2014.
86. Mecea, Mihaela (2010), "Global civil society from a Postcolonial perspective", MA International Relations Dissertation, Queen Mary, University of London.
87. Mecea, Mihaela (2014), "Limitations of Realism in explaining East African regional integration and the Social-Constructivist response" in *Studia Europaea*, no. 2, 143-158.
88. Mengara, Daniel M.; Larson, Victoria T. (2003), "Africa and the Invention of Democracy", in Smith, Malinda S. (ed.), *Globalising Africa*, Asmara: Africa World Press.
89. Mentan, Tatah (2010), *The State in Africa. An Analysis of Impacts of Historical Trajectories of Global Capitalist Expansion and Domination in the Continent*, Mankon – Baweda/ Cameroon: Langaa Research and Publishing CIG.
90. Mittelman, James H. (1996), "Rethinking the *New Regionalism* in the Context of Globalization" in *Global Governance*, vol. 2, 189-213, [http://www.heinonline.org.ezproxy.library.qmul.ac.uk/HOL/Page?handle=hein.journals/glogo2&div=17&collection=journals&set_as_cursor=11&men_tab=srchresults&terms=africa|regionalism&type=matchall], 23 March 2013.
91. Morris-Suzuki, Tessa (2000), "For and Against NGOs" in *New Left Review*, vol. 2, 1-13, [<http://www.newleftreview.org/?page=article&view=2230>], 5 November 2009.
92. Mwanzi, H. A. (1987), "Initiatives et resistances africaines en Afrique Orientale de 1880 a 1914" in Boahen, Albert Adu. (ed.), *Histoire generale de l'Afrique (vol. 7). L'Afrique sous domination coloniale 1880-1935*, Paris: Unesco.
93. Narlikar, Amrita (2004), "Who makes the rules? The policies of developing country participation and influence in the WTO", in Bromley, Simon; Mackintosh, Maureen; Brown, William; Wuyts, Marc (ed.), *Making the International. Economic Interdependence and Political Order*, London: Pluto Press.
94. Norris, Pippa (2002), "Global Governance and Cosmopolitan Citizens", in Held, David; McGrew, Anthony (ed.), *The Global Transformations Reader*, Cambridge: Polity Press.
95. O'Brien, Robert; Williams, Marc (ed.) (2004), *Global Political Economy. Evolution and Dynamics*, New York: Palgrave Macmillan.
96. Orvis, Stephen (2003), "Kenyan Civil Society: Bridging the Urban-Rural Divide?" in *The Journal of Modern African Studies*, no. 2, vol. 41, 247-268, [<http://www.jstor.org/stable/3876120>], 4 March 2014.

97. Oyugi, Edward, *EAC – the third Round. A people, Market or State – driven Regionalisation project?*

[https://www.eac.int/news/index.php?option%3Dcom_docman%26task%3Ddoc_download%26gid%3D78%26Itemid%3D78+EAST+AFRICAN+COMMUNITY++the+third+Round+A+People,+Market+or+Statedriven+Regionalisation+project?+By+Professor+Edward+Oyugi&hl=en&gl=uk&pid=bl&srcid=ADGEESgoKervb_UPJWQWxSn3uehLfLiFVFOEsIocI7jp2AelqylvmhufQiFkGyREwQ9aHiVl2sEpocAe25nLIUa_APiexpXxiqGK8QERLuNjIc2lSsHw1Sp4rv0xODzBzXuo_bk90f&sig=AHIEtbR_7CQmhXI2nkRFpJinNk1Ir6_JQQ], 23 January 2013.

98. Page, Sheila (2001), “Regionalism and/ or Globalisation” in *Discussion Paper 11 – Regionalism and Regional Integration in Africa. A Debate of Current Aspects and Issues*, Uppsala: Nordiska Afrikainstitutet.

99. Panke, Diana; Risse, Thomas (2007), “Liberalism”, in Dunne, Tim; Kurki, Milja; Smith, Steve (ed.), *International Relations Theories*, Oxford: Oxford University Press.

100. Petras, James; Veltmeyer, Henry (2001), *Globalisation Unmasked. Imperialism in the 21st Century*, New York: Zed Books.

101. *Proposed Strategy for Social Protection in the East African Community*, [http://eac.int/index.php?option=com_content&view=article&id=303-documents-and-publications&catid=34-body-text-area], 5 July 2014.

102. Ralston, R. D. (1987), “L’Afrique et le nouveau monde”, in Boahen, Albert Adu (ed.), *Histoire generale de l’Afrique (vol. 7). L’Afrique sous domination coloniale 1880-1935*, Paris: Unesco.

103. Ramolefe, A. M. R.; Sanders, A. J. G. M. (1972), “The Structural Pattern of African Regionalism” in *Comparative and International Law Journal of Southern Africa*, vol. 5, 302-338, [http://www.heinonline.org.ezproxy.library.qmul.ac.uk/HOL/Page?handle=hein.journals/ciminsfri5&div=22&collection=journals&set_as_cursor=44&men_tab=srchresults&terms=east|african|community|eac&type=matchall], 23 March 2013.

104. Reus-Smith, Christian (2013), “Beyond metatheory?” in *European Journal of International Relations*, no. 3, vol. 19, 589-608, [<http://ejt.sagepub.com/content/19/3/589>], 18 July 2014.

105. Reus-Smith, Christian (2008), “Constructivismul”, in Burchill, Scott; Linklater, Andrew; Devetak, Richard; Donnelly, Jack; Paterson, Matthew; Reus-Smith, Christian; True, Jacqui (ed.), *Teorii ale relațiilor internaționale*, Iași: Institutul European.

106. *Report – 1st meeting of the sectorial council on Gender, Youth, Children, Social protection and Community Development* (2012),
[http://eac.int/index.php?option=com_content&view=article&id=303-documents-and-publications&catid=34-body-text-area], 5 July 2014.
107. Rosenau, James N. (2004), “Governance in a New World Order”, in Held, David; McGrew, Anthony (ed.), *Governing Globalization. Power, Authority and Global Governance*, Cambridge: Polity Press.
108. Sassen, Saskia, “Space and Power”,
[<http://www.saskiasassen.com/PDFs/interviews/space-and-power.pdf>], 27 June 2013.
109. Saul, John S. (2003), “Globalisation, Socialism, and Political Science-Fiction”, in Smith, Malinda S. (ed.), *Globalising Africa*, Asmara: Africa World Press.
110. Sbragia, Alberta (2008), “Comparative Regionalism: What Might It Be?” in *Journal of Common Market Studies*, vol. 46, 29-49,
[<http://onlinelibrary.wiley.com.ezproxy.library.qmul.ac.uk/doi/10.1111/j.14685965.2008.00809.x/pdf>], 12 January 2013.
111. Sebalu, Paulo (1972), “The East African Community” in *Journal of African Law*, vol. 16, 345-363,
[http://www.heinonline.org.ezproxy.library.qmul.ac.uk/HOL/Page?handle=hein.journals/jaflaw16&div=45&collection=journals&set_as_cursor=49&men_tab=srchresults&terms=east|african|community|eac&type=matchall], 23 March 2013.
112. Semakula Kiwanuka, M. (1970), “Colonial policies and administration in Africa: the myths of contrasts” in *African Historical Studies*, no. 2, vol. 3, 295-315,
[<http://www.jstor.org/stable/216218>], 11 November 2011.
113. Sending, Ole Jacob; Neumann, Iver B. (2006), “Governance to Governmentality: Analyzing NGOs, States, and Power” in *International Studies Quarterly*, no. 50, 651-672,
[<http://www3.interscience.wiley.com/cgi-bin/fulltext/118569733/HTMLSTART>], 5 November 2009.
114. Shaw, Timothy M. (1974-1975), “Regional co-operation and conflict in Africa” in *International Journal*, vol. 30, 671-688,
[http://www.heinonline.org.ezproxy.library.qmul.ac.uk/HOL/Page?handle=hein.journals/intj30&div=46&collection=journals&set_as_cursor=12&men_tab=srchresults&terms=africa|regionalism&type=matchall], 23 March 2013.
115. Shaw, Timothy M.; Soderbaum, Fredrik, Nyang’oro, Julius E.; Grant, Andrew J. (2003), “The Future of New Regionalism in Africa: Regional Governance, Human Security/Development and Beyond” in Grant, Andrew J.; Soderbaum, Fredrik (ed.), *The New Regionalism in Africa*, Aldershot: Ashgate.

116. Shaw, Timothy M.; Grant, Andrew J.; Cornelissen, Scarlett (2011), “Introduction and Overview: The Study of New Regionalism(s) at the Start of the Second Decade of the Twenty-First Century” in Shaw, Timothy M.; Grant, Andrew J.; Cornelissen, Scarlett (ed.), *The Ashgate Research Companion to Regionalisms*, Aldershot: Ashgate.
117. Sklair, Leslie (2001), *The Transnational Capitalist Class*, Oxford: Blackwell.
118. Smith, Malinda S. (2003), “Representations of Postcolonial Africa”, in Smith, Malinda S. (ed.), *Globalising Africa*, Asmara: Africa World Press.
119. Spears, Ian (2003), “The Problems of Sharing Power: Inclusive Peace Agreements in Africa”, in Smith, Malinda S. (ed.), *Globalising Africa*, Asmara: Africa World Press.
120. Stiglitz, Joseph (2002), *Globalization and its Discontents*, Londra: Penguin Books.
121. *Strategic Plan: Community Development – Draft (2009 – 2014)*, [http://eac.int/index.php?option=com_content&view=article&id=303-documents-and-publications&catid=34-body-text-area], 5 July 2014.
122. Strausz-Hupe, Robert (1946), “Regionalism in World Politics” in *International Conciliation*, vol. 24, 117-119, [http://www.heinonline.org.ezproxy.library.qmul.ac.uk/HOL/Page?handle=hein.journals/intcon24&div=15&collection=journals&set_as_cursor=5&men_tab=srchresults&terms=africa|regionalism&type=matchall], 23 March 2013.
123. Thomas, Caroline; Wilkin, Peter (1999), *Globalisation, Human Security, and the African Experience*, Boulder – London: Lynne Rienner Publishers.
124. Tomlinson, John (2002), “Globalization and Cultural Identity”, in Held, David; McGrew, Anthony (ed.), *The Global Transformations Reader*, Cambridge: Polity Press, 2002.
125. Vercauteren, Pierre (2011), “Gouvernance at normativite internationale”, in Palau, Yves (ed.), *Gouvernance et normativite. La gouvernance des societes contemporaines au regard des mutations de la normativite*, Laval: les Presses de l’Universite.
126. Wendt, Alexander (1994), “Collective Identity Formation and the International State”, in *American Political Science Review*, no. 2, vol. 88, 384-396, [http://www.jstor.org/stable/2944711], 2 July 2012.
127. Wendt, Alexander (1995), “Constructing International Politics” in *International Security*, no. 1, vol. 20, 71-81, [http://www.jstor.org/stable/2539217], 2 July 2012.
128. Wendt, Alexander (2011), *Teoria socială a politicii internaționale*, Iași: Polirom.

129. Wilkinson, Rorden (2003), “The Contours of Courtship: The WTO and Civil Society”, in Wilkinson, Rorden; Hughes, Steve (ed.), *Global Governance. Critical Perspectives*, London: Routledge.
130. Willetts, Peter (ed.) (1996), *The Conscience of the World. The Influence of Non-Governmental Organisations in the U.N. System*, London: Hurst.
131. Williams, Colin H. (2004), “Territory, Identity, Language”, in Keating, Michael; Loughlin, John (ed.), *The Political Economy of Regionalism*, London, New York: Routledge.
132. Williams, Marc (2005), “Globalization and Civil Society”, in Ravenhill, John (ed), *Global Political Economy*, Oxford: Oxford University Press.
133. Williams, Michael C. (2004), “Why Ideas Matter in International Relations: Hans Morgenthau, Classical Realism, and the Moral Construction of Power Politics”, *International Organization*, no. 4, vol. 58, 633-665, [<http://www.jstor.org/stable/3877799>], 2 July 2012.
134. Woods, Dwayne (1992), “Civil Society in Europe and Africa: Limiting State Power through a Public Sphere” in *African Studies Review*, no. 2, vol. 35, 77-100, [<http://www.jstor.org/stable/524871>], 4 March 2014.
135. Woods, Ngaire (2004), “Global Governance and the Role of Institutions”, in Held, David; McGrew, Anthony (ed.), *Governing Globalization. Power, Authority and Global Governance*, Cambridge: Polity Press.